

Aktualitások a magyar középkorkutatásban

szerkesztette:

Fonyi Márta - Fedeles Tamás - Kiss Gergely

Pécs, 2010

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ.....	7
-------------	---

A MAGYAR TÖRTÉNETÍRÁS KEZDETEI

VESZPRÉMY LÁSZLÓ

A korai magyar évkönyvekről. Kapcsolatok és kölcsönzések az évkönyvek, krónikák és krónikakivonatok között.....	11
---	----

THOROCZKAY GÁBOR

A magyar krónikairodalom kezdeteiről.....	23
---	----

ÚJRAÉRTELMEZÉSEK, PÁRHUZAMOK

KISS GERGELY

Magdeburg/Poznań és Gniezno

A lengyel egyházszervezet kialakulása és kettőssége.....	35
--	----

ROKAY PÉTER

Újabb adalékok Salamon magyar király életrajzához	47
---	----

BLAZOVICH LÁSZLÓ

A büntetőjog a Sváb tükörben	55
------------------------------------	----

AKORMÁNYZATTÖRTÉNET KÉRDÉSEI

ZSOLDOS ATTILA

Örökös ispánságok az Árpád-korban.....	73
--	----

CSUKOVITS ENIKŐ

Ismerték-e a késő középkori magyar udvarban az összes megyét?	93
---	----

AZ ORSZÁG IRÁNYÍTÁSA

WEISZ BOGLÁRKA

Királyi adók Szlavóniában a középkor első felében (11–14. század).....	125
--	-----

C. TÓTH NORBERT

Perényi Imre nádor királyi helytartóságai	141
---	-----

HONFOGLALÁS – ÁLLAMALAPÍTÁS

P. KAZÁN BEÁTA

A magyarok honfoglalásáról a 19. és 20. századi (cseh)szlovák történetírásban 173

TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ

A 890-es évek magyar kalandozásai és a honfoglalás..... 189

SZABADOS GYÖRGY

Az első magyar nagyfejedelemről

Egy negyed évezredes vita historiográfiai tanulságai 203

EPIGRÁFIA – OKLEVELEK

VÁRADY ZOLTÁN

Epigráfiai emlékek Árpád-házi uralkodóink korából 231

PITI FERENC

Néhány Károly Róbert-kori oklevél keltezéséről..... 241

GALÁNTAI ERZSÉBET

II. Miksa egy eddig ismeretlen privilegialis leveléről 245

HADTÖRTÉNET

SEBŐK FERENC

A nápolyi hadjárat előkészületei 1347. évi oklevelekben..... 251

PETROVICS ISTVÁN

A temesi ispánság és a déli határvédelem a 15. században és a 16. század elején..... 257

FEDELES TAMÁS

Az 1494–1495-ös királyi büntetőhadjárat előzményei 277

A KRÓNIKAKUTATÁS PÉCSI MŰHELYÉBŐL

BAGI DÁNIEL

Béla és a pomerán,

Megjegyzések a XIV. századi krónikakompozíció 79. fejezetéhez 295

FONT MÁRTA

A Povest' vremennykh let szerkezete és hitelessége..... 307

P. KAZÁN BEÁTA

A magyar honfoglalás a 19. és 20. századi (cseh)szlovák történetírásban

A szlovák, ill. csehszlovák történetírásban a honfoglalás időszakára csak kisebb mértékben fordítottak figyelmet. Juraj Papánek kötötte össze elsőként Magna Moravia történetét a szlovákok történeti kezdeteivel, s ettől a nézettől máig nem szakadt el a szlovák történészek nagy része, habár kialakulóban vannak eltérő vélemények is. Ez az egyik oka annak, miért is taglalja a szlovák historiográfia a magyarok honfoglalását, amely abban az időben folyt le, amikor Magna Moravia az utolsó napjait élte. Az eltérés a szlovák történetírásban a magyarhoz képest abban rejlik, hogy a szlovák történészek Magna Moravia történetét beszélik el és abba szövik bele a honfoglalás képét. A politikai helyzet hozzájárult ahhoz, hogy a magyarokról, magyar honfoglalásról alkotott kép egyre eltorzultabbá vált.¹

A *Korai magyar történeti lexikonban* Kristó Gyula a 895/896-tól 900-ig tartó időszakot nevezte a honfoglalás korának, Tóth Sándor László véleménye szerint a 907-es pozsonyi csata „után vált végérvényesen a Kárpát-medence urává a magyarság”².

Az alábbiakban ezt az időszakot veszem szemügyre elsősorban a szlovák, ill. csehszlovák történészek munkáit vizsgálva. Igyekeztem e témakört az alábbi történészeknél minden tudományos munkájukban megvizsgálni, a névsor viszont – főleg a 19. századi történészek esetében – nem teljes.

A történetírás történetének megírása ma több módszerrel történhet. Többek között megemlíthető a Hayden White nyomán kialakított, Frank R. Ankersmit³ és mások által továbbfejlesztett narrativista szemléletmód, vagy a francia Charles-Olivier Carbonell által kidolgozott szociológiai alapon alkalmazott historiografizáló szemlélet. Megemlíteném még Thomas Kuhn elméletét, amelyet eredetileg a fizika történetére, ill. a természettudományok történetére dolgozott ki. A historiográfiára nehezebben alkalmazható, mégis ösztönző

¹ Néhány szlovák, ill. csehszlovák történész munkájával foglalkozott már tanulmányában NIEDERHAUSER Emil: „... megosztották az addig egységes szláv területet”. *Magyar Tudomány* (1995:12) 1406–1416. Magna Moravia kutatástörténetével kapcsolatban ld.: ALBRECHT, Stefan: *Geschichte der Grossmährenforschung in den Tschechischen Ländern und in der Slowakei*. Praha, 2003.

² *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerk. KRISTÓ Gyula, szerk. ENGEL Pál – MAKK Ferenc. Bp. 1994. 266.

³ Ld.: pl. ANKERSMIT, R. Frank: A történelmi reprezentáció. In: *Tudomány és művészet között*. Szerk. KISANTAL Tamás. Bp., 2001. (a továbbiakban: KISANTAL 2001) 235–265; WHITE, Hayden: A modern esemény. In: *KISANTAL 2001*. 265–287.

lehet, mivel Kuhn elmélete azon áll, hogy a tudomány bizonyos zárt teljességekben zajlik, amelyeknek a jellegét a paradigma határozza meg. A tudomány ezekben a ciklusokban fejlődik, bizonyos időpontban a paradigma krízisbe kerül és a tudomány áthelyeződik egy új/következő ciklusba.⁴

A feldolgozáshoz egy hagyományosabbnak mondható módszert választottam, amelyet a lengyel Radomski⁵ gyűjtő és rendszerező módszernek nevez, amelyben a történészek nézeteinek összegyűjtésére kerül sor egy bizonyos témakörhöz. Elfogadtam Maternickinek⁶ szintén a történetírás történetével kapcsolatos ama nézetét, amely szerint a historiográfiát alkotó személynek el kell kerülni a történetíró által megírt jelenségek értékelést – amelyek arra vonatkoznak, hogy igazak-e az állításai vagy valótlanok. Tehát a történetírás történetét megíró személynek meg kell gondolni az elején, hogy igaznak ismeri-e el valamelyik történetet s ahhoz viszonyítja a többit, vagy leíró, ill. elbeszélő módon tárja elő a különböző történeteket.

Arra fordítottam tehát a figyelmemet, hogy összegyűjtsem a történészek nézeteit, amelyeket nem vettem össze a forrásokkal, ill. nem értékelttem, kinek állításai valóságosak, vagy valótlanok. Azt vettem szemügyre, hogy a politikai változások miként hatottak a történészek nézeteire. Nagy mértékben egyet lehet érteni Dušan Kováč nézetével, mely szerint az a folyamat, mely során megszűnt Magna Moravia és a mai Szlovákia területe része lett a magyar államnak, a források elégtelensége miatt nagyrészt felderíthetetlen, s ezért került sor különféle mítoszok kialakulására.⁷

Mielőtt bármelyik szlovák történész munkásságát ismertetném, egy csehül és németül író, de magát szlováknak valló tudós nézeteit említem meg. Pavel Jozef Šafárik munkájára történészek egész generációi hivatkoztak, s fogadták el nézeteit. A szlovákok és morvák történetével egyebek közt a *Slovanské starožitnosti* c. munkájában foglalkozott. Egyik fejezetben három szláv ágról ír – a morvákról, a szlovákokról, akik szerinte „Felső Magyarország északnyugati részét lakják” és a dunántúli szlávokról. Sőt, Šafárik meghatározza, hogy a szlovákok szállásterülete a Vág és Garam folyók vidéke. Šafárik megírta, hogy Szvatopluk már csaknem felülkerekedett volna a magyarok csapatai felett, ha nem segített volna nekik Arnulf és Braszlav. Feltetelezi, hogy Magna Moravia bukása a magyarok bejövetelével függ össze. Úgy tudja, hogy miután a magyarok megtelepedtek a Tiszántúlon, innét intézték a hadjárataikat nyugat, kelet és dél felé. Véleményt nyilvánított a

⁴ KUHN, S. Thomas: *The structure of scientific revolutions*. Chicago, 1962.

⁵ RADOMSKI, Andrzej: Perspektywa kulturoznawcza a badanie dziejów historiografii. In: *Metodologiczne problemy syntezy historii historiografii polskiej*. Ed. MATERNICKI, Jerzy. Rzeszów, 1998. 62–81. itt: 75–76.

⁶ MATERNICKI, Jerzy: *Wielokształtność historii. Rozważania o kulturze historycznej i badaniach historiograficznych*. Warszawa, 1990. 15.

⁷ KOVÁČ, Dušan: *Szlovákia története*. Pozsony, 2001. (a továbbiakban: KOVÁČ 2001) 32–33.

Magna Moraviáról szóló utolsó híradásról is; szerinte, miután a 907-es pozsonyi csatában meghalt Mojmir, ezzel Magna Moravia eltűnt a történelem színteréről.⁸

A pozsonyi csatával kapcsolatos eseményeket nem elemezem külön, fontosnak tartok megemlíteni viszont egy nézetet. A történészek nagy része a 907-es ütközettel kapcsolatban azt firtatja, harcoltak-e itt Magna Moravia csapatai. A *Slovesnosť* c. folyóirat 1865-ben megjelent második számában közölték egy tanulmányt, amelynek szerzője ismeretlen. Csak feltételezés, hogy *Andrej Radlinský* írta, aki szerint a magyarok a szlovákokkal együtt harcoltak 907-ben a bajorok és a nyugati szlávok ellen.⁹

František Vítazoslav Sasinek (1830–1914)¹⁰ szlovák Palackýnak, a szlovák nemzeti történelem megalkotójának is nevezik. Sasinek – az Osztrák-Magyar Monarchia idejében – Magyarország történetét írta meg, mert szerinte a „magyar történészek tollát a saját történelmük túlbecsülése és büszkesége vezeti”.¹¹

Így kezdi mondanivalóját: „Mint Magna Moravia bukása szempontjából, mint a politikai szituáció szempontjából, amelyek a magyarokkal szent István koronája alatt összekötnek bennünket, a magyarok történetének megismerése a szlovákok számára rendkívül fontos.” Több mint száz oldalon taglalja a honfoglalás történetét, felhasználva Anonymus mellett a nyugati és bizánci forrásokat is. Sasinek szerint Szvatoplukkal barátságot kötöttek a magyarok és az engedélyének köszönhetően a Tiszántúlt szállták meg. Innét vezettek egy hadjáratot a bolgárok ellen. Ez időben Magna Moráviában Szvatopluk fiai vették át az uralmat. Véleménye szerint II. Szvatopluk a magyarokkal és Braszlavval szövetséget kötött II. Mojmir ellen. „Ekkor az Erdélyben és a Tisza-mentén megtelepedett magyarok átkeltek a Dunán és Magna Moravia pannóniai részét foglalták el. A szláv lakosság részben meghódolt, részben a fehér horvátokhoz [tehát szlovákokhoz –Sasinek megjegyzése] és bolgárokhoz szökött.” A magyarok idővel nem csak Pannónia

⁸ SCHAFARIK, Paul Joseph: *Slawische Alterthümer*. Zweiter Band. Leipzig, 1844. 467–468. Vö.: SCHAFARIK, Paul Joseph: *Slowanské starožitnosti*. W Praze, 1837. 817.

⁹ Osudný rok 907. [A 907-es sorsdöntő év] *Slovesnosť*, *Skalica* 3 (1865/4:2.), 17.

¹⁰ Gimnáziumi tanulmányait Szokolcán, Szolnokon és Pozsonyban végezte, ahol a kapucinusok rendjébe lépett 1848-ban. Teológiai tanulmányait részben Scheibsbén végezte, 1852-ben Pozsonyban abszolvált. 1852-től rendi szónokként működött Tatán, Bazinban, Budán és Pozsonyban. 1864-ben kilépett a rendből, 1869-ig a besztercebányai gimnázium tanáraként működött, majd 1869–1876 és 1892–1901 közt plébánosként. Š. Moyzes püspök halála után a Matica slovenská titkára volt és Túrócszentmártonba költözött. A Matica slovenská bezárása után (1875-ben) visszatért Szokolcára. Később Prágába ment, ahol először a *Čech* katolikus újság szerkesztőségében, majd mint a Irgalmas Nővérek kórházának lelki vezetője dolgozott. 1892-ben tért vissza a mai Szlovákia területére, de végül Mariazellbe költözött, ahol gyóntatóként működött. Nyugalmozása után 1901-től a grazi irgalmasoknál élt.

¹¹ SASINEK, František Vítazoslav: *Dejiny počiatkov Uhorska* [Magyarország kezdeteinek története]. Skalica, 1867. 51.

területét szerezték meg, de az egykori Dáciáét is „és a szlovákok és a magyarok közti határ a Tisza és a Duna folyók voltak”.¹² Nem ért egyet Šafárik nézetével a pozsonyi csatával kapcsolatban, ez szerinte már nem köthető össze a nagymorva történettel.¹³ Sasinek szerint a magyarok harsányak voltak, vándorló életet éltek és raboltak. Miközben Sasinek fontosnak tartja a magyarok történetének szlovák történészek által való elbeszélését, a megfestett kép nem nagyon egyezik a magyar történészek által kialakítottal. Még inkább eltérővé válnak a nézetei 1875 után, amikor bezárták a szlovák gimnáziumokat és a Matica slovenskát, amiről levelei is tanúskodnak. Saját szavai szerint: „rezignáltam nem egy tévedésre, amelyet korábban követtem el a magyar történeti irományokat követvén”.¹⁴ 1885-ban adták ki az *Arpád a Uhorsko* c. munkáját. Itt is elbeszéli a besenyők támadását, a Kárpát-medencébe való bejövételt, említést tesz arról, hogy II. Mojmír Árpádhoz adja feleségül lányát, de mindez Sasinek szerint a fekete magyarokkal történt. Rejtélynek tartja a fekete magyarok azonosítását. „Egészen biztos, hogy nemzetiségük nem magyar volt, mert ezt Magyarországra csak a palócok és a kunok hozzák be. [...] A fekete magyarok bolgár, tehát szláv nemzetiségűek voltak” – zárja le Sasinek.¹⁵

Nem sokat változott a honfoglalásról alkotott kép *Július Botto* (1848–1926)¹⁶ munkáiban sem. Történelemmel ügyészi szakmája mellett foglalkozott, a Szlovák Nemzeti Párt jelentős tagja volt. A *Slováci – vývin ich národného povedomia* (A szlovákok nemzeti tudatának története)¹⁷ c. munkájában Pribinától a pozsonyi csatáig jut el. Ezekről az eseményekről szóló leírásait nem önálló kutatásra építette. Leginkább F. V. Sasinek és F. Palacký munkáit

¹² Uo. 62.

¹³ SASINEK, František Vítázoslav: *Država veľkomoravská* [Nagymorva tartomány], Ružomberok, 1896. 21.

¹⁴ List Františka Vítázoslava Sasinka Jozefovi Ladislavovi Píčoví z 24. 8. 1880. [F. V. Sasinek levele Píčoví Ladislavnak] In: ŠARLUŠKA, Vojtech: *Výber z listov Františka Vítázoslava Sasinka IV. Literárny archív* 20/83 (1984), 98–120. itt: 100.

¹⁵ SASINEK, František Vítázoslav: *Arpád a Uhorsko* [Árpád és Magyarország]. Turčiansky Sv. Martin, 1885. 13.

¹⁶ Rozsnyó mellett, Rozložnán született. Édesapja halála után Jolsvára költözött a család, ahol ezek után a népiskolát látogatta. Gimnáziumi tanulmányait Rimaszombaton, Lőcsén és Iglóban folytatta. Evangélikus teológiát Eperjesen kezdte el, de nem fejezte be, mivel az egyik szlovák gimnáziumba – Nagyrőcére hívták tanítani, ahol magyar nyelvet, német nyelvet, földrajzot, történelmet, szépirost tanított és zenei csoportot vezetett. Miután a gimnáziumot 1875-ben bezárták, folytatta a tanulmányait Eperjesen, ezúttal jogot tanult. Ügyvédi vizsgáját Budapesten tette le 1876-ban. Ezek után Nagyrőcén működött ügyvédként. A Szlovák Nemzeti Párt központjának tagja, Gömör megyei megbízottja volt. Különböző funkciókat töltött be az evangélikus egyházban is. Hitbéli hovatartozása fontos szerepet játszott az identitása alakulásában – pl. elutasította az evangélikus istentiszteleti könyvek lefordítását szlovák nyelvre a bibliai cseh nyelvből. Hozzájárult a Matica slovenská újjáélesztésén.

¹⁷ BOTTO, Július: *Slováci – vývin ich národného povedomia* [A szlovákok nemzettudatának fejlődése]. Bratislava, 1971³.

használta fel. Botto leszögezi, hogy Magna Moravia bukása után a szlovákok elvesztették nemzeti tudatukat, ezer évre elszegényedtek, nyomorogtak és csak a 19. században ébredt újra nemzettudatuk.

Más munkáiban Botto a honfoglalással kapcsolatban kifejti, hogy a magyarok Erdélybe mentek először, majd a Tiszántúlt szállták meg, ahol kiirtották a szláv törzseket.¹⁸ „A magyarok tulajdonát rabszolgák kezelték és maguk pedig lóháton éltek” – véli életmódjukról.¹⁹ 902-ben a bajorok a magyarok seregeinek egy részét megsemmisítették, de Botto szerint Mojmir a győztesek oldalán állt, miként 906-ban is, amikor a magyarok a morvaktól vereséget szenvedtek.²⁰ Nem említi az ütközet színhelyét, de feltételezi, hogy a 906-ban történt ütközetben esett el Mojmir is. Ezek után Magna Moravia déli részét foglalták el a magyarok. A szlovákokkal kapcsolatban úgy véli, hogy nem pusztultak el, hanem tovább éltek a Tatra vidékén.²¹ Botto munkái még szintén az Osztrák-Magyar Monarchia idejében íródtak, ismervén a magyar történészek munkáit, az egyikben kételyének adott hangot: „Árpád serege és népe olyan kis létszámú volt, hogy az egész mai Magyarországot nem foglalhatta el és uralhatta, annál kevésbé Horvátországot a tengerig, miként azt egyes történészek állítják.” Botto szerint a magyaroknak nem voltak megtelepedési szándékaik, amit azzal lehet nézete szerint bizonyítani, hogy nem építettek házakat, nem hoztak létre falvakat, nem szántottak, nem folytattak mezőgazdasági tevékenységet.²²

Csehszlovákia létrejötte után a Pozsonyi Egyetemen több cseh professzor segítette az egyetem működését. Az egyikük *Václav Chaloupecký* (1882–1951)²³ volt, akinek már voltak önálló kutatásai, mivel korábban levéltárosként dolgozott. A politikai helyzet egy új „csehszlovák” nemzet egységét szorgalmazta, amelyhez megfelelő történeti háttérrel kellett kidolgozni. A magyarokról – akik szétverték e két nemzet egységét már a koraközépkorban – alkotott kép az ő munkáiban sem volt pozitív. Csehszlovákiát előtérbe helyező nézeteire hatással volt a házassága a holicí szlovák evangélikus családból származó Ludmila Groeblovával, aki magyar nyelv-

¹⁸ Uo. 36–37.

¹⁹ Uo. 36.

²⁰ BOTTO, Július: *Jonáš Záborský: Nákres životopisný. Na 100-ročnú pamiatku jeho narodenia* [Életrajz századik születési évfordulója emlékére]. Turčiansky sv. Martin, 1912. (a továbbiakban: BOTTO 1912) 46.

²¹ BOTTO, Július: *Krátka história Slovákov* [A szlovákok rövid története]. Turčiansky sv. Martin, 1914. 18.

²² BOTTO 1912. 46.

²³ Gimnáziumi tanulmányait Mladá Boleslavban és Prágában végezte. 1907-ben végezte el a Károly Egyetemet. 1904–1905 közt katonai szolgálatot teljesített Bregenzben és Innsbruckban. Ezek után levéltárosként dolgozott Lobkovitz fejedeleminél Roudnicében. 1922-től a pozsonyi egyetemen oktatott, ahol több fontos funkciót is betöltött (dékán, dékánhelyettes, rektor, rektorhelyettes).

tudásával gyakran segítette férje munkáját.²⁴ Chaloupecký a honfoglalással kapcsolatban kifejti, hogy az Al-Dunánál elhelyezkedő „vad és pogány magyarokat” Arnulf hívta Szvatopluk ellen, mégpedig amiatt a félreértés miatt, amely szerint II. Mojmir Rómából kért püspököket és nem Arnulftól. A magyarok Pannónia elpusztítása után Magna Moraviát²⁵ és Bajorországot is elfoglalták.²⁶ Megemlíti a 902-ben lejátszódott ütközetet, s úgy véli, hogy a magyarokat Magna Moravia csapatai legyőzték. „Nem tudjuk, hogy Moráviában megszűnt-e az állami és egyházi élet, hogy a magyarok Moraviát megszállták-e vagy csak kizsákmányolták”. A magyarok Chaloupecký szerint nem tudták, hogy tartósan megtelepednek-e a Dunántúl területén, nem gondoltak államalapításra sem. „A Morva Birodalom bukása után eltűnt Szlovákia és Morava is csaknem egy évszázadra a történelemből. E két ország a magyarok zsákmányává vált ...?, vagy Nagy Morávia a rajtütéseiktől lett feldúlva, és több éven keresztül pusztítva...?”²⁷ Árpád és a többi törzs megtelepedésének útvonatát Anonymus, ill. a Lengyel-magyar krónika alapján írja le.²⁸

Josef Macúrek (1901–1992)²⁹ munkáját azért választottam ki, mivel néhány mai jeles történész (pl. R. Marsina) is tanítványai közé tartozott és követte nézeteit. Macúrek nem értett egyet azon magyar történészekkel, akik a magyarok honfoglalását egy évre tették. Szerinte a magyarok fokozatosan érkeztek a 9. század 70-es és 80-as éveitől.³⁰ Gyakori nála az utalás a magyarok rendezetlenségére és összetartásuk hiányára. Véleménye szerint a magyaroknak nem volt egy hadvezérük, akire a törzsfők hallgattak volna, szövetséget csak támadás esetére kötöttek pusztán a közös zsákmány reményében.³¹ Ő is felhasználta F. Palacký gondolatát, mely szerint a magyarok éket vertek a szlávok közé, szétverték az egységes szláv területet, és megakadályozták az északi és déli szlávok egyesítését. Miként elődei is, már nemzetként említi a magyarokat: „nem egységes nemzetként érkeztek a magyar településekre, hanem hét törzsre osztva és velük érkezett egy kazár törzs is.”³² Úgy véli,

²⁴ DUCHÁČEK, Milan: Jak dobýt Slovensko. Kořeny čechoslovakismu Václava Chaloupeckého. *Dějiny a současnost* 32 (2010:2.), 24–27.

²⁵ Chaloupecký a Morava kifejezést használta.

²⁶ CHALOUPECKÝ, Václav: Říše Velkomoravská. In: *Idea Československého státu*. Ed. KARPAS, Jan – NĚMEC, Bohumil – SOUKUP, František. Praha, 1936. 25.

²⁷ CHALOUPECKÝ, Václav: *Staré Slovensko* [Ószlovákia]. Bratislava, 1923. 28.

²⁸ Uo. 22–31, 58–59.

²⁹ Egyetemi tanulmányait a prágai Károly Egyetemen végezte. Később több tanulmányúton vett részt. A 30-as években a lengyel 16–17. századi történelemből írt tanulmányokat, de ugyanúgy magyar történelemből is. 1935-ben a brünni egyetemen nevezték ki a szláv történelem professzorává. 1946-ban választották a Cseh Tudományos és Művészeti Akadémia tagjává.

³⁰ MACÚREK, Josef: *Dějiny Maďarů a uherského státu*. Praha, 1934. (a továbbiakban: MACÚREK 1934) 29–30.

³¹ MACÚREK 1934. 29.

³² MACÚREK 1934. 29.

hogy a magyar törzsek szálláshelyeit természetes határok választották el, „széles pusztaságok, melyet gyepűelvének³³ neveznek, amelyek feladata a viszályok megakadályozása volt a törzsek közt.”³⁴ Macúrek szerint a 902-es csata „a morvák győzelmével zárult”. Magna Moravia, amelyet belső viszályoktól is sújtottak, nem tudott ellenállni a magyarok támadásainak.³⁵ A szlávokat a magyarok által leigázott nemzetek közé sorolja.³⁶ Megjelenik nála a szlávok kulturáltságát kiemelő tényező: „a szlávoktól, akik kulturálisan is magasabb színvonalon voltak, fejlett állami és egyházi rendszerük volt, ezért a magyarok sokat tanulhattak tőlük és tanultak is”.³⁷ A kor hatását tükrözte azon véleménye is, mely szerint a magyarok érdekkörén kívül álltak „a régi szlovák területek északon és a horvát részek a Dráva és Száva folyók közt délen, hasonlóan az erdélyi területek és a mai Kárpátalja északi részei is”³⁸.

František Hrušovský (1903–1956)³⁹ az 1939. március 14-én Tiso által kikiáltott „független” Szlovákia történésze. Politizálása mellett nem jutott beható kutatásra ideje, nagyrészt szintézisekben jelentek meg történeti tevékenységének végeredményei. Véleménye szerint Magna Moravia kizárólag a szlovákok által létrehozott államalakulat volt, Szvatopluk pedig szlovák király. Hrušovský is összekötötte a magyarok megjelenését Szvatoplukkal amikor a következőképpen fogalmazott: „a németek szövetségesei Szvatopluk ellen a vad és tudatlan magyarok lettek, akik pár éve lépték át a Kárpátokat és elkezdték megtelepülésüket a Duna és a Tisza melletti termő síkságokon.” 902-ben Hrušovský szerint a magyarok Szlovákia területére törtek, de II. Mojmir sikeresen elhárította ezt a támadást.⁴⁰ II. Mojmir még többször elhárította a vad magyar hordák támadásait. A magyarokat mongol-török származású nomádoknak is nevezi. Nézete szerint a szlovákok nem vesztették el mindjárt országukat, csak az államiságukat és menekülni kezdtek a hegyekbe, ahol nem fenyegette őket veszély. Hrušovský kizárta, hogy a magyarok mindjárt elfoglalták Magna Moravia területét, és elveti azt a nézetet is,

³³ E fogalmat Macúrek is használta anélkül, hogy lefordította volna, vagy cseh helyesírást használt volna. MACÚREK 1934. 30.

³⁴ MACÚREK 1934. 30.

³⁵ MACÚREK 1934. 31.

³⁶ MACÚREK 1934. 33.

³⁷ MACÚREK 1934. 59.

³⁸ MACÚREK 1934. 33.

³⁹ A nagyszombati gimnáziumután a prágai Károly Egyetemen folytatta tanulmányait, majd Krakkóban, s végül a pozsonyi egyetemen. 1929–1931 közt tanára, 1931–1945 közt igazgatója a római-katolikus szlovák gimnáziumnak Znióvárálján (Kláštor pod Znievom). 1938-ban a csehszlovák-lengyel delimitációs bizottság elnöke volt. 1945-ben Tiso nevezte ki professzornak. XII. Piusz pápa a Szt. Szilveszter Lovagrend tagjává tette. 1938-ban képviselője lett az az új, önálló országgyűlésnek, majd a szlovák állam megalapítása után a szlovák országgyűlés képviselője volt.

⁴⁰ HRUŠOVSKÝ, František: *Slovenské dejiny* [Szlovák történelem]. Turčiansky sv. Martin, 1940⁵. 61.

hogy a magyarok és a szlovákok találkoztak volna, és bármilyen hatást gyakorolt volna a magyarság a szlovákokra. Magna Moravia bukását nemcsak a magyarok okozták Hrušovský nézete szerint, hanem a németek is.⁴¹

Branislav Varsik (1904–1994)⁴² főleg a második világháború után készült munkáiban, elsősorban helytörténeti tanulmányaiban foglalkozott a magyarok honfoglalásával kapcsolatos eseményekkel. Varsik ahhoz a nézethez csatlakozott, amely szerint a magyarok azért jöttek a Kárpát-medencébe, mert új hazát kerestek, de az érkezésük nem volt céltudatos.⁴³ Nyugat felé tolódtak, olyan helyekre, amelyek gazdaságilag fejlettebbek voltak. A magyarok bejövételének útvonalát Varsik szerint régészeti leletekkel lehet pontosabban meghatározni. Azt feltételezi, hogy a Tisza mentén a királyhelmei járás területén keresztül vonultak, továbbá pedig nyugatra indultak a tokaji-hegyeken át. A Latorca folyótól északra már nem jutottak el. Varsik nézete szerint sem szándékoztak a magyarok e térségben megtelepedni.⁴⁴ Feltételezi, hogy Magna Moravia még a pozsonyi csata előtt, 904 táján szűnt meg.⁴⁵ Magna Moravia bukása után Varsik szerint a magyarok Európa minden irányába vezették hadjárataikat „és tudjuk, hogy Szlovákia déli részei (Galgócig, ill. Pöstyénig) már a 10. században szenvedtek e lovas nép betöréseitől, ill. attól, hogy megkezdték itteni letelepedésüket és így kiszorították e termő vidékről az eredeti szláv lakosságot a hegyekbe.”⁴⁶

Az 1948 utáni politikai változás után, három középkorász foglalkozott leginkább a 9–10. század történetével, így a magyarokéval is. Mivel előnyt élvezett a Magna Moraviával kapcsolatos kutatás, ezért az egyik legterméke-

⁴¹ Uo. 58. Vö.: HRUŠOVSKÝ, František: *Die Geschichte der Slowakei*. Bratislava, [é.n.] 6–7.

⁴² Mijavai születésű professzor, akinek tudományos pályája az 1930-as években indult el. Amikor elkezdte a tevékenységét, nem volt olyan professzionális tudományos intézmény Szlovákiában, ahol működhetett volna, ezért más tevékenységgel is foglalkoznia kellett (levéltárosként és tanárként működött). 1938/39-es tanév nyári szemeszterétől a pozsonyi Szlovák egyetemen docensként működött. Pozsonyban érettségizett, de előtte a nagykőrösi gimnáziumba járt egy évig, hogy elsajátítsa a magyar nyelvet. Egyetemi és posztgraduális tanulmányait Bécsben, Prágában, Pozsonyban és Párizsban végezte. Részt vett a párizsi békekonferencián mint levéltáros szakértő 1946-ban. 1939 és 1945 közt a delimitációs bizottság tagja volt a szlovák-magyar határok körüli elrendezésben. Munkái nagyrészt a településtörténettel (és a határokkal) foglalkoznak.

⁴³ VARSÍK, Branislav: K otázke príčiny zániku Veľkomoravskej ríše [A Nagymorva birodalom bukásának okáról]. In: *Zo slovenského stredoveku. Výber historických štúdií a článkov z roku 1946–1968*. [A szlovák középkorból. Válogatott tanulmányok és publikációk az 1946–1968 közötti időszakból] Bratislava, 1972. (a továbbiakban: VARSÍK 1972) 435.

⁴⁴ VARSÍK, Branislav: K otázke staromaďarských zásahov na východnom Slovensku [Az ómagyarok kelet-szlovákiai betöréseinek kérdéséhez]. In: *O počiatkoch slovenských dejín. Sborník materiálov* [A szlovák történelem kezdetei]. Ed. RATKOŠ, Peter. Bratislava, 1965. (a továbbiakban: RATKOŠ 1965) 179–189. itt: 182–183.

⁴⁵ VARSÍK, Branislav: Vzťahy Čechov a Slovákov od najstarších čias do národného obrodzenia [A csehek kapcsolatai a legősibb időktől a nemzeti újjáébredésig]. In: *VARSÍK 1972*. 383–411. itt: 385.

⁴⁶ Uo. 385.

nyebb szerzőt, különböző konferenciák rendszeres résztvevőjét *Peter Ratkoš* (1921–1987) említem meg.⁴⁷ Ő azt feltételezi, hogy a magyarok egyes csapatainak az Alsó-Tisza vidéken voltak szállásaik, és csak később érkeztek a magyar törzsek „a ritkán lakott és mocsaras Tisza és Duna közti vidékre”. Ratkoš szerint kb. 200.000, törzsszövetségben élő személy választotta Árpádot vezérévé. Véleménye szerint több törzsfő török eredetű volt. Miután a magyarok megtelepedtek a keleti területeken és a Duna mentén, a dunántúli területeket is elfoglalták „és Szlovákia délnyugati részén is létrehoztak településeket”.⁴⁸ A későbbiekben enyhén korrigálta a nézeteit – a Tiszántúlon a magyarok kezdetben két nagyobb területet foglaltak el – az egyiket Magna Moravia szomszédságában a Felső-Tisza a másikat pedig az Alsó-Tisza vidéken (Szentese, Arad, stb. környékén), de a 10. század elején mindkét vidék egyesült.⁴⁹ A nyolcvanas években már úgy vélekedett, hogy 896-ban a magyarok a Tisza mentén Magna Moravia délkeleti részeit foglalták el. Ratkoš szerint a Dunántúl délnyugati részeit először Braszlav szerezte meg, majd Arnulf halála után a magyarok ezt a területet is elfoglalták. 900 tavaszán a magyarok elfoglalták a Dunától nyugatra eső területeket, és mivel a bajorok hatalmi szféráját veszélyeztették, Ratkoš feltételezi, hogy ezt az ütközetet és egyéb katonai akciókat is a Tisza-menti településeikről vezették. A gondot az jelentette, „hogy a zsákmányból nem részesültek a pásztorok, akiknek a csordájuk számára nagy területekre volt szükségük”.⁵⁰ A Tisza-menti területeket Ratkoš szerint a magyarok jutalomként kapták Magna Moravia lakosságától. „A jutalom értékét a magyar nemzetiségű középkori krónikások csökkentették néhány századdal Magna Moravia bukása után.”⁵¹ Magna Moravia bukásával kapcsolatban Ratkoš is úgy véli, hogy az egyik tényező a magyarok bejövetele volt. A magyarok lovas csapatai hirtelen támadták meg a földműves lakosságot, néhány főúr a magyarokhoz csatlakozott.⁵² Ratkošnak az a véleménye, hogy a magyarok Magna Moraviára mint gazdag szomszédos országra támadtak folyamatosan.⁵³ Megvizsgálta azt is,

⁴⁷ A lipitói Východná nevű község szülöttje. Egyetemi tanulmányait a pozsonyi Komenský Egyetemen végezte, ahol 1946 és 1950 közt tudományos munkatársként dolgozott, majd 1950 után a Szlovák Történeti Akadémia alkalmazottja lett.

⁴⁸ *Československé dějiny* [Csehszlovák történelem]. Ed. KROPILÁK, Miroslav. Bratislava, 1961. (a továbbiakban: KROPILÁK 1961) 37–38.

⁴⁹ RATKOŠ, Peter: Podmanenie Slovenska Maďarmi [Szlovákia magyar elfoglalása]. In: RATKOŠ 1965. 141–178. (a továbbiakban: RATKOŠ 1965a) itt: 144.

⁵⁰ *Dějiny Slovenska I. (do roku 1526)* (Szlovákia története 1526-ig). Ed. CAMEL, Samuel. Bratislava, 1986. (a továbbiakban: CAMEL 1986) 119–121.

⁵¹ RATKOŠ, Peter: Vzťahy naddunajských Slovanov a starých Maďarov v rokoch 881–1018 [A dunafeletti szlávok és az ómagyarok kapcsolatai 881 és 1018 közt]. *Historický časopis* (1986:6), 789–805. (a továbbiakban: RATKOŠ 1986) itt: 803.

⁵² KROPILÁK 1961. 37.

⁵³ RATKOŠ 1965a. 146.

hogy milyen viszonyban voltak Magna Moravia lakosai és a magyarok. Végeredményben baráti kapcsolatról csak 881 és 901 közt lehetett szó (tehát amikor alig volt magyar e térségben), amelyről szerinte a zempléni sír is tanúskodik. A kapcsolatok megromlására 901 után került sor, mégpedig gazdasági okok miatt.⁵⁴ 902-ben a magyarok Magna Moravia közepét támadták meg, nem nagy sikerrel és Magna Moravia 906-ban is ellenállt a magyaroknak. Ratkoš nem zárja ki, hogy döntő ütközetre került sor a magyarok és a morvák közt Bándihánál és Szobnál.⁵⁵ Magna Moravia bukása után „Szlovákia vidékén két külön terület jött létre: 250m tengerfölkötti magasságig a területet a magyarok katonai erővel szerezték meg. Szlovákia északi része képezte a másik területet.” Hozzáteszi még, hogy a szláv lakosságnak nem voltak szabad néprétegei, mivel a magyarok a harcban levertek őket, vagy „Szlovákia déli részeiből a szomszédos Lengyelországba, Németországba és máshová menekültek”. Csak a szakrális építmények maradtak meg Észak-Szlovákiában.⁵⁶

Matúš Kučera (1932–)⁵⁷ csatlakozott ahhoz a nézethez, mely szerint a magyarok követeket küldtek Szvatoplukoz, hogy elfoglalhadják-e a Bodrog és a Tisza közti területeket, amire Szvatopluk igent mondott. Kučera megemlíti az Anonymusnál megjelenő Szalánt is, akinek Árpád 12 fehér lovat, tevéket, kun ifjakat és rabszolgákat adományozott, valamint Szalán feleségének is adományokat küldött.⁵⁸ Magna Moravia lakossága a magyarokkal elsősorban 892-ben találkozott, amikor Arnulf szolgálatában a keleti Tisza-menti szállásaikból támadták meg területét. Kučera azt feltételezi, hogy a magyarok célja a megtelepedés volt és Magna Moravia területeiről való haszonszerzés, nem pedig ennek elpusztítása. Egyetért azokkal a régészekkel, akik azt állították, hogy a magyarok először lovas csapataikkal és vezéreikkel együtt Magna Moravia központi részeibe törtek és utánuk érkezett a köznép csordáival.⁵⁹ A 907-es nyereség után a magyarok hatalmi helyzete állandósult e térségben. Kučera visszatért F. Palacký nézetéhez: „a magyarok végleges éket vertek a déli szlávok és a szlovákok közé, akik addig találkoztak a széles, közös határokon és számos politikai és kulturális szál kötötte őket össze.”⁶⁰

⁵⁴ RATKOŠ 1986. 804.

⁵⁵ CAMEL 1986. 123.

⁵⁶ RATKOŠ 1986. 810.

⁵⁷ 1992-től az oktatásügy és tudomány elnevezésű tárca minisztere, a pozsonyi egyetem professzora volt hosszú ideig. A 70-es években jelentek meg első cikkei, máig tevékenykedik a történetírás terén.

⁵⁸ KUČERA, Matúš: *Stredoveké Slovensko* [Középkori Szlovákia]. Bratislava, 2002. 73–74.

⁵⁹ KUČERA, Matúš: *Slovensko po páde Veľkej Moravy* [Szlovákia Magna Morávia bukása után]. Bratislava, 1971. 54.

⁶⁰ KUČERA, Matúš: *Slovensko okolo roku 1000* [Szlovákia ezer körül]. Bratislava, 2002. 63.

Az 1970-es évektől az 1990-es évek elejéig Kučera a szláv elemre tette a hangsúlyt, ezzel szemben az ezredforduló után kiadott munkáiban már a szlovákságot tartotta meghatározónak: szerinte a lakosság is szlovák volt Magna Moraviában, a magyarok által elsajátított elemek szlovákok voltak, stb.

Szlovákia egyik legjelentősebb középkorásza *Richard Marsina* (1923–)⁶¹ a magyarokat az 1971-ben megjelent Szlovákia történetében „starí Uhri”-nak nevezi. Azt feltételezi, hogy a magyar törzsszövetség irányítása a 9. század vége felé a török eredetű felső rétegek kezében volt. Marsina szerint a Kárpát-medencében már a bejövetelük előtt is kisebb számban jelen voltak, mivel 892-ben megtámadták Magna Moraviát és 894-ben Pannóniát. Miután Árpád vezetése alatt átkeltek a Vereckei-hágón, 895 őszen Tisza-mentén telepedtek le. Levente csapatai viszont a legrövidebb úton – az erdélyi Kárpáton keltek át. Ebben az időben „Szlovákia területén szlávok éltek, a mai szlovákok elődei”.⁶² Ekkor szerinte a térség legjelentősebb állama Magna Moravia volt. A magyarok először Erdélyt és Duna-Tisza közét foglalták el egészen a Dunáig. A Dunántúlt 900 környékén és Magna Moravia déli, ill. keleti részét 902–906 közt, esetleg később. Marsina szerint nem lehet kizárni, hogy bizonyos szláv főurak csatlakoztak a magyarokhoz. Azoknak, akik a régi főuraknak nem engedelmességek, és a hódítókhoz csatlakoztak, Marsina véleménye szerint bizonyosan az lett a sorsa, hogy a segédhaderőhöz csatolták őket.⁶³ Egy 90-es években megjelent szintézisben, amelynek Szlovákia középkorával foglalkozó fejezetét szintén R. Marsina írta, a magyarok „starí Maďari” (ómagyarok) néven szerepelnek. Itt a bejövetelt 896-ra teszi és elsőként a „Dunai medence” keleti részeinek magyarok általi elfoglalásáról ír. Szvatopluk halála után Magna Moravia keleti része a magyarok érdekszférájába került, ami után Magna Moravia mint a morvák és Dunától északra eső szláv (slovien – egészíti ki Marsina) lakosság – akiket később szlovákoknak neveztek – közös állama lett. A bajorok elleni harc után a magyar törzsfők szétesztették egymás közt a „Duna-medence területét”. Marsina szerint kizárható, hogy a „szlovenek” a magyarok oldalán harcoltak volna.⁶⁴ Árpád, akit Marsina nagyfejedelemnek nevez, nemcsak a „Duna-menti központi részeket foglalta el, hanem neki

⁶¹ Ipolyság szülöttje, Szlovákia egyik legjelentősebb professzora. 1925-ben szülei visszamentek Zsolnára, ahonnan a család származott. Gimnáziumi tanulmányait Trencsénben és Zsolnán végezte. Egyetemi tanulmányait a pozsonyi Szlovák Egyetemen fejezte be 1949-ben. Pályafutását levéltárosként kezdte. 1960-tól lett a Szlovák Tudományos Akadémia állandó munkatársa. Több jelentős posztot töltött be, jelenleg a Nagyszombati Egyetem oktatója.

⁶² *Slovensko. Dejiny* [Szlovákia. Történelem]. Bratislava, 1971. 213.

⁶³ MARSINA, Richard: Vytváranie systému včasnofeudálneho uhorského štátu [A korafeudális magyar állam rendszerének kialakulása]. In: *Typologie raně feudálních slovanských států* [A korafeudális szláv államok tipológiája]. Praha, 1987. 131–143. itt: 133–135.

⁶⁴ MARSINA, Richard – ČÍČAJ, Viliam – KOVÁČ, Dušan – LIPTÁK Eubomír: *Slovenské dejiny* [Szlovák történelem]. Martin, [é. n.] (a továbbiakban: *Slovenské dejiny*) 32.

tartozott a régi Nyitra vidék és a Tisza vidék is, tehát Bihar is”.⁶⁵

Az önnálló Szlovák állam megalakulása után többféle Szlovákia története című szintézis íródott. A kutatás hangsúlya már nem Magna Moravia kutatására esett, a középpontba a nyitrai fejedelemség került.

Dušan Čaplovič (1946–) elsősorban régészként tevékenykedett mielőtt a mai kormányban az európai ügyekért, emberi jogokért és kisebbségekért felelős alelnök lett. A magyarokat „starí Uhri”-nak nevezi. A 9. század végén a magyarok bejövetele „elsősorban a nyitrai fejedelemség keleti részeit érintette”. Čaplovič szerint, a magyarok a „Duna-medencében” telepedtek meg és a későbbiekben a megsemmisült nyitrai fejedelemség közigazgatási rendszerét vették át. A Tisza-menti szállásaikról Pannónia területére tolódtak fokozatosan. A Morvákkal és a „Dunától északra élő nyitrai szlovenekkel” együtt megtámadták 900 környékén Pannóniát. Ez a szövetség azonban csak rövid ideig tartott Čaplovič szerint, mivel a magyarok megtámadták a Dunántúl északkeleti részét, amely Magna Moravia része volt. Természetesen ő is foglalkozik Magna Moravia végnapjaival. Kézai Simon krónikája nyomán feltételezi, hogy II. Szvatopluk Bánhidánál vesztette életét a magyarok elleni harcban 906-ban, „területei védelmezése közben”.⁶⁶

A pozsonyi Komensky Egyetem és nagyszombati Cyril-Metód Egyetem oktatója Martin Homza. Feltételezi, hogy az a vereség, amelyet 902 és 905 közt mértek a magyarok a Magna Moraviára,⁶⁷ megrendítő volt, de nem megsemmisítő. Anonymus, Kézai Simon és lengyel-magyar krónika nyomán állítja össze azt a történetet, mely szerint II. Mojmír halála a morvákra bomlasztólag hatott, s miután II. Mojmír lánya férjhez ment Árpád fiához, Zoltánhoz, ezáltal a nagymorva katonai erők azon része, amely Nyitra vidékéről származott – elkezdte felvenni a kapcsolatot a magyarokkal. Ezt erősítené Homza szerint Bíborbanszületett Konstantín magyar-fehér horvát szimbiózisról szóló híradása, mely szerint a magyarok és a fehér horvátok barátkoznak egymással és házasságot kötnek. De ez Homza szerint csak az elit osztályok közt valósult meg, nem az egyszerű nép körében.⁶⁸

Dušan Kováč (1942–)⁶⁹ Szlovákia története c. könyve megjelent magyar

⁶⁵ *Slovenské dejiny*, 36.

⁶⁶ ČAPLOVIČ, Dušan – ČIČAJ, Viliam – KOVÁČ, Dušan – LIPTÁK, Lubomír – LUKAČKA, Ján: *Dejiny Slovenska* [Szlovákia története]. Bratislava, 2000. 92–93. Vö.: ČAPLOVIČ, Dušan: *Včasnostredoveké osídlenie Slovenska* [Szlovákia koraközépkori betelepülése]. Bratislava, 1998. 101–103.

⁶⁷ HOMZA, Martin: Refleksje nad Kronika węgiersko-polska i problem włączenia starej Slowacji do państwa węgierskiego. In: *Uniwersalizm i regionalizm w kronikarstwie Europy Środkowo-Wschodniej*. Lublin, 1996. 109–125.

⁶⁸ SEGEŠ, Vladimír (et alii): *Kniha kráľov* [Királyok könyve]. Bratislava, 2003?. 38–39.

⁶⁹ Egyetemi tanulmányait a pozsonyi Komensky Egyetemen végezte történelem és orosz nyelv szakon. Középiskolai tanárként kezdte pályafutását. 1968-tól a Szlovák Tudományos Akadémia munkatársa, 1990–1998 közt a Történelmi Intézet Igazgatója volt. Több jelentős szerepet tölt(ött) be a szlovák történész körökben. Michal Kováč volt szlovákiai elnök testvére.

nyelven is. Szerinte a Keleti Frank Királyság hadai felett 907-ben „Brazalavasburgnál” aratott győzelmet a magyarok arra használták ki, hogy állandó betörésekkel fenyegezzék a szomszédos országokat. A nomád és harcias magyarok fokozatosan áttértek a megtelepült életmódra és hozzáláttak államuk megszervezéséhez.⁷⁰

Ján Lukačka (1952–), a pozsonyi Komenský Egyetem professzora és Ján Steinhübel (1957–), a Szlovák Tudományos Akadémia Történeti Intézetének munkatársa a szerzői a Krátke dejiny Slovenska c. szintézis azon fejezeteinek, amelyek a 9–10. századról szólnak. Nincs pontosan elkülönítve a munkában, hogy ki melyik oldalak szerzője. A magyarokat „ómagyarokként, vagy magyarokként”⁷¹ emlegetik a szerzők. Feltételezik, hogy a magyarok nagy része 896-ban még a Kárpátokon kívül tartózkodott, és 898 és 899 közt érkeztek meg a Kárpát-medencébe. A Tisza mentén már a törzseikből valók telepedtek le, ezért új helyet kellett keresniük. Ez időben főleg a Pannóniai fejedelemséget támadták Dél-Dunántúl területén.⁷² A morvák segítségével 900 körül megszerezték a Pannóniai fejedelemség egészét. A szövetségük viszont rövid életű volt, mivel a magyarok ugyanezen évben megszerezték a morvaktól a Dunántúl északkeleti részét.⁷³ Véleményük szerint feltehetően 906-ban halt meg II. Mojmír – s vele együtt a csapatai nagy része is – az ország védelmezése közben. Ezzel Magna Moravia államisége is véget ért.⁷⁴ A szerzőpáros szerint ez nagyban befolyásolhatta a „Dunától északra élő szlávok életét, akik a mai szlovákok elődei voltak”. Feltételezik, hogy az otthoni főurak csatlakoztak a magyarokhoz és együtt jártak a zsákmányszerző hadjáratokra. A szerzők szerint, ha a magyarok el akarták kerülni a hunok és avarok sorsát, vándor életmódjukat meg kellett változtatni, és le kellett telepedniük. Ezt már azelőtt is megtették azok a magyarok, akik a szlávok közé ékelődtek a Dunántúlon és Dél-Szlovákia területén.⁷⁵

Ján Steinhübel önnálló monográfiában is foglalkozott a magyarok honfoglalásával, felhasználva szinte minden forrást. Szól a kettős fejedelemségről is, arról, hogy a magyarokkal kabarok is érkeztek, akik külön részt alkottak a törzsszövetségen belül.⁷⁶ Feltételezi, hogy a magyarok szövetséget kötöttek 896-ban a Magna Moraviai előljáróival a Duna-Tisza közbe való belépésről.

⁷⁰ KOVÁČ 2001. 32–33.

⁷¹ starí Maďari = ómagyarok

⁷² *Krátke dejiny Slovenska* [Szlovákia rövid története]. Ed. MANNOVÁ, Elena. Bratislava, 2003. 31. Vö.: STEINHÜBEL, Ján: *Nitrianske kniežatstvo* [Nyitrai fejedelemség]. Bratislava, 2004. (a továbbiakban: STEINHÜBEL 2004) 153.

⁷³ STEINHÜBEL 2004. 28.

⁷⁴ STEINHÜBEL 2004. 29.

⁷⁵ STEINHÜBEL 2004. 32.

⁷⁶ STEINHÜBEL 2004. 150.

A morvák befogadták a „meggyengült magyarokat”, de nem mindnyájukat, mert nagy részük a Kárpátokon túl várakozott. Megemlíti a fehérlóról szóló mondát is, de Steinhübel elfogadja azt a nézetet, mely szerint Svatopluk már halott volt, és így a legendában említett „cserére” nem került sor. A magyarok 896–900 közt Mojmir országában maradtak, és csapataival együtt harcoltak.⁷⁷ Véleménye szerint az „első magyarok” nem keveredtek a szlávokkal, erről tanúskodnak elkülönült sírjaik.⁷⁸ A 902-es és 906-os morvák elleni magyar támadások sikeresek voltak. Steinhübel szerint 906-ra tehető II. Mojmir halála, ami a dinasztia kihalását jelentette.⁷⁹ A magyarok elnevezése munkájában azonos a Magyarországon használttal. Munkájában erősen érezhető, hogy a szlovákok története összefonódott a nyitrai fejedelemségével.

Megfigyelhető, hogy a szlovák, ill. csehszlovák történészek több nézetet 19. századi történész kollégáiktól vettek át, vannak olyanok is, amelyeket folyamatosan bővítettek. Nem egységesek a történészek a tekintetben, miért is érkeztek a magyarok a Kárpát-medencébe, nem foglalkoznak a honfoglalás tudatos voltával. Fontosabb számukra, milyen lakosságot találtak a magyarok Kárpát-medencében érkezésükkor, engedélyezi-e Svatopluk megszállásukat, szövetségben voltak-e Magna Moravia csapataival, s ha igen, akkor miért, és meddig. A történészek igyekeztek fokozatosan a morvakkal, ill. szlovákokkal benépesíteni (Cseh)Szlovákia területét már Magna Moravia létezésének időszakában. A keleti részek Magna Moráviához való tartozását hangsúlyozta Varsik, szintén a keleti, de részben a déli részek szláv voltát pedig Ratkoš kívánta igazolni.

Kialakították azt a sztereotípiát, mely szerint a szlovákok a magyarok elől a hegyekbe menekültek. A szlovák történészek gyakran a pejoratív leírásokat vették át a nyugati krónikások munkáiból (pl. Freisingi Ottó), melyeket azok a magyarokról, mint ellenségeikről írtak. Így alakult ki és erősödött meg a közvéleményben (és egyes politikusok szótárában) a vad, nyershúst evő és lóháton élő magyarok képe ellentétben a kulturált szlávokéval.

A szlovák, ill. csehszlovák történészek munkáiban nemcsak a magyarok ábrázolása negatív sok esetben, hanem a történelmi nevek helyesírása is fokozatosan eltorzult. A legújabb helyesírási szabályok szerint minden nevet, amelyet „Uhorsko” időszakában használtak, lehetséges (sőt kötelező) a szlovák helyesíráshoz igazítani. Ezt az időszakot egyes történészek kitölték egészen a magyarok bejöveteléig, s így a gyula címét, a vezérek vagy törzsek névsorát, stb. a szlovák helyesírási szabályok szerint használják: d'ula, Taš, Kesi, Kürtd'armat, stb.

⁷⁷ STEINHÜBEL 2004. 151.

⁷⁸ STEINHÜBEL 2004. 171.

⁷⁹ STEINHÜBEL 2004. 158.

Érdekes a magyarok megnevezésének alakulása is – a magyar nyelvvel ellentétben *starí Maďari*, *starí Uhri*-ként is nevezik őket, az Uhri tehát nem az összlakosságot jelenti egyes történészek munkáiban. A történészek igyekeztek megtalálni a helyes megnevezést a szlovákok elődeire is, akiket a szlávok és szlovákok mellett, szloveneknek, vagy Dunától északra élő szlávoknak is neveznek.

Amint látható tehát, a mindennapi politika és történelmi események átszövődése nagyrészt a politikai és társadalmi fordulatok időszakában került előtérbe. Ezek a változások eredményezték a honfoglalásról alkotott kép kialakulását is. Több (fiatal) történész tevékenységében azonban már érzékelhető a készség a diskurzusra a nemzeti mítoszok fokozatos elhagyására.